

BİLİM KÜLTÜR VE EĞİTİM

Son 1000 Yılda Türklerin Dünya Sanat ve Kültürüne Katkıları Listesi ve Geleneksel Türk Çini Sanatı

Mehmet Emin Özel (Çağ Üniversitesi- Tarsus-Mersin)
Latife Aktan Özel (FSM Vakfı Üniv., Kandilli, İstanbul)

“Kitap-lık” dergisinin, 2000 yılı başlarında sonuçlandırdığı ‘Bin Yılın Başyapıtları’ adıyla Türk aydınları arasında düzenlediği bir ankette bir grup Türk aydınına, “Size göre Türklerin, son 1000 yıl içinde, kültürün bütün dallarında, dünya kültürüne yaptığını düşündüğünüz en önemli 10 olay, eser veya katkı nelerdir?” sorusu yöneltildi ve Türklerin son bin yılda dünya sanat ve edebiyatına en önemli katkıları belirlenmeye çalışıldı. Ulaşılabilirlik ve kamuoyunda (anketi uygulayanlarca) tanınırlık kriterlerinin temel alınarak gönderildiği düşünülen ankete, **31 sanatçı, edebiyatçı, filmci, ressam, heykeltıraş, fotoğrafçı ve gazeteci** yanıt verdi. Yazımız sonunda listesi verilen (Ek-1) bu grubun, günümüz sanatçı ve diğer aydınlarımızın görüş ve değerlendirmelerini büyük ölçüde temsil ettiği kabul edilebilir.

Toplanan yanıtların istatistiksel analizinin, “biz Türklerin kendimizi ne çerçevede ve nasıl değerlendirdiğimiz” konusunda da önemli psikolojik ve sosyolojik ipuçları vereceği kanısındayız. Bu nedenle, anketin daha yakın bir incelemeye alınmasının yararlı olacağını düşünerek, önplana çıkan olay, kişi, eser ve katkıların ve bir anlamda da Türk kamuoyunca beğenilme/kabul görme tercihlerinin istatistiksel bir değerlendirmesine teşebbüs edilmiştir. Bu tür bir değerlendirmenin subjektif ve istatistiksel olarak eksik görülebilecek bir örneklem uzayını temsil edeceği öngörülebilir.

Ancak bu türden “listeleme” çabalarının önemli olduğu görüşü giderek ağırlık kazanmaktadır. Örneğin, çağdaş dünya edebiyatının tanınmış isimlerinden, ülkemizde de *Gülün Adı* gibi sevilen romanları basılan **Umberto Eco**, bir mülakatında, bu türden listelerin, “bütün sanatsal çabaların amacı ve hatta sanatın ruhu” olduğu yolunda görüşler ileri sürmektedir. Bu görüşlerden de cesaret alarak Türklerin sanata bakışını (edebiyat dahil) belirlemede yardımcı olacak bir “oydaşma” listesinin ne kadar eksik ve subjektif görünse de ilgi çekeceği kanısındayız.

Dergi editörlüğü, sonuç olarak, gelen oyların, kişi ve eser bazında bazı yoğunlaşmalar gösterdiğini bildirmekle birlikte, burada yaptığımız gibi tüm yanıtlarda geçen bütün kişi adı ve/veya olayları tek tek veya toplu olarak değerlendirme yoluna gitmemiş ve Mimar Sinan’ın Selimiye Camii’ni “1000 yılın en çok oy alan eseri” ilan ederek analizlerini sonlandırmış. Buradaki değerlendirmelerimizin kaynağı da aynı kitapçıkta yayımlanan tüm yanıtların yeni bir analizidir. Yanıtların bazıları istenen 10 farklı katkıyı belli bir sıradada verirken bazıları açık uçlu değerlendirmelerle yetinmişlerdir. Bu nedenle 31x10=310 değil daha az sayıda **olay, kişi ve eser** listeye girmiştir.

Ankete yanıt verenler Ankete yanıt verenlerin listesi Ek-1’de verilmiştir. Kanımızca, (bazılarımıza oldukça subjektif görünse ve eksikleri olsa da) bu “aydınlar/sanatçılar” listesi, (1) yeteri kadar farklı alanlardan temsilciler içermesi, (2) yanıtlayanların (göze çarpan) önyargılar taşımaması ve (3)



Umberto Eco: “listeler kültürün kökenidir.

önemli bir bölümü birbiri ile örtüşen, tutarlı ve zengin yanıtlar sunmuş olmaları göz önüne alındığında, anketin yapıldığı yeni bin yılın başlarında (~2000), Türk “intelijansiya”sını (etkin çekirdek aydınlar grubunu) temsil etmektedir. Liste; edebiyatçı, mimar, tarihçi, ressam, fotoğraf sanatçısı, filmci, gazeteci, öğretim üyesi ve diğer alanlardan temsilciler içermektedir.

Yanıtların genel sınıflaması Katılımcıların seçtikleri tüm olay, kişi, maddi eser ve diğer sınıf önerileri ve bunlar arasındaki tekrarlanma sıklıklarının (frekans) 4 önemli kategori ve alt kategoriler olarak özetlemeyi hedefledik:

(A) Önemli Kişiler :

(1) Politik kişilikler (devlet adamları, devlet başkanları, (padişah, han, hakan vs)-, başvezir/başbakan, bakanlar, askeri liderler...);

(2) Edebiyatçılar (yazarlar, şairler,);

(3) Güzel sanatların çeşitli dallarında yükselmiş sanatçılar ve profesyonel meslek sahipleri (mimarlar, müzisyenler, ressamlar, heykeltıraşlar, fotoğraf sanatçıları);

(B) Önemli Maddi Eserler :

(1) **Önemli mimari eserler** (camiler, kervansaraylar, külliye, çeşmeler, hamamlar, köprüler, saraylar, anıtlar, bazı tüm tarihi kentler,);

(2) **Önemli edebi eserler** (divanlar, -çağdaş veya eski şiir ve romanlar, diğer kitaplar,



Halen Paristeki Louvre Müzesi’nde sergilenen bu İznik işi çini panoların, 19. yüzyılda İstanbul’da Piyale Paşa Camii’nden izinsiz kaçırıldığı TC Kültür Bakanlığı yetkililerince 2012’de açıklandı. (Pencere alınıkları: İstanbul Eyüp Türbesi’nden götürülmüşlerdir.)



“Kitap-lık dergisinin “Bin Yılın Başyapıtları”



16. yüzyıl çini örneği: **Rüstem Paşa Camii (İstanbul) İznik 16.yy işi kandil ve başlıklar (British Museum)**

li Tarihsel Olaylar (savaşlar, barış anlaşmaları, ...);

(D) Diğerleri (Bu gruplar dışında kalan, “Mevlevi ahlakı”, “Güneydoğu Anadolu Projesi”, gibi tercihler.

Anket sonuçlarının genel sınıflandırılması Tüm kategori ve alt kategorilere ait oyların toplu ve genel değerlendirmesi yapılırsa, 2 önemli kişi önplana çıkmaktadır:

(1) **Mimar Sinan** ve tüm mimari eserlerine verilen oylar toplandığında (36 oy), listenin başında gelmektedir. Hemen hemen tüm katılanlar, mimarımızın kendisini veya eserlerinden biri veya birkaçını listelerine almıştır. Bu nedenle, Sinan, kabaca 31 seçmenin tümünden (bazılarından 1’den fazla) oy almış durumdadır.

(2) **Mustafa Kemal Atatürk**, kişiliği, TC’nin kuruluş sürecindeki politik ve askeri başarıları, bilim ve sanatın önünü açmada öncülüğü, devrimleri ve söylevleri (‘Nutuk’, tek başına, yanıt verenlerin %20’si tarafından, not edilmesi gerekli önemli edebi eserler arasında sayılmıştır) için verilen oylar toplandığında 2. sıradadır (30 oy). Atatürk’ün ismi konusunda da ankete katılanlar arasında, büyük oranlı bir oydaşlık söz konusudur. Mustafa Kemal’in göz önünde olan politik ve tarihi kişiliği yanında, sanata verdiği değer ve gelişmesi, yüceltilmesi için gösterdiği çabalar ışığında bu listedeki yerini anlamak çok zor olmasa gerekir: Bugün her alanda dünya çapında çalışmalar yürüten edebiyatçı ve sanatçılarımızın varlığı ile de onun çabaları yerine oturmuş ve büyük ölçüde “çağdaş medeniyet” hedefine yaklaşmış görünmektedir.

Bunları takip eden “1000 yılın eserleri” arasında, bu döneme sanat açısından damgasını vuran “**Önemli Kişilikler**”

Yazının devamı 15. sayfada